

ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่งานหัตถศิลป์ร่วมสมัย

ปารีชาต เกษมสุข

The Transmission of Faith through Tai Lue Woven Textiles in Contemporary Craft Art

Parichard Kasamsuk

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University

Corresponding author. E-mail address: pari.parichard@gmail.com

received: October 5,2025

revised: December 1,2025

accepted: December 20,2025

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ความเป็นมา อัตลักษณ์และลวดลายผ้าทอไทลื้อ ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย 2. เพื่อสร้างสรรค์หัตถศิลป์ร่วมสมัย ที่สื่อถึงศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อมาเป็นแรงบันดาลใจ พื้นที่วิจัยคือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ มีขั้นตอนสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ส่วนของการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อ โดยการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และผลงานศิลปะที่เกี่ยวข้อง และส่วนที่ 2 ส่วนของการสร้างสรรค์ เป็นการวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูล และนำมาสังเคราะห์ กำหนดเป็นแนวความคิด และเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย โดยใช้เทคนิค ศิลปะสื่อผสม (Mixed media art) ในการสร้างสรรค์งานหัตถศิลป์ร่วมสมัย (Contemporary craft Art) นำเสนอในรูปแบบพรรณนา และ ผลงานสร้างสรรค์หัตถศิลป์ร่วมสมัยผลการวิจัยพบว่า 1. ผ้าทอไทลื้อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในฐานะ “สัญลักษณ์แห่งกาลเวลา” เชื่อมโยงเรื่องราวจากอดีตสู่ปัจจุบันผ่านเส้นใยที่ถักทอขึ้นด้วยศรัทธาและความละเอียดปราณีตของหญิงสาวชาวไทลื้อ ลวดลายบนผืนผ้าแต่ละผืนสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชน สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ผ้าทอที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และผ้าทอที่ใช้ในพิธีกรรม โดยมีลวดลายสำคัญจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายรูปสัตว์ ลวดลายดอกไม้พรรณพฤกษา และลวดลายคติความเชื่อ โดยเฉพาะ “ลวดลายพญานาค” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพลัง ความคุ้มครอง และความอุดมสมบูรณ์ 2. องค์ความรู้จากการศึกษาถูกนำมาสังเคราะห์เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัยในรูปแบบ “โคมหัตถศิลป์ร่วมสมัย” ที่สะท้อนคติความเชื่อเรื่อง “การทอตุ๊กตาวัด” ของหญิงชาวไทลื้อ ซึ่งแสดงออกถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ที่ผสมผสานวัสดุธรรมชาติเข้ากับเทคโนโลยีร่วมสมัย ใช้เส้นฝ้ายและสีอัญชันของผ้าทอไทลื้อร่วมกับโครงสร้างโลหะและเทคนิคการตัดลวดลายแบบเลเซอร์ เพื่อให้เกิดมิติความงามสามมิติที่ส่องผ่านด้วยแสงภายใน ลวดลายพญานาคจากผืนผ้า 2 มิติ ถูกตีความใหม่เป็นองค์ประกอบบนโคมรูปทรงเรขาคณิตซ้อนชั้น สื่อถึงการยกระดับความศรัทธาจากโลกทางวัตถุสู่โลกทางจิตวิญญาณ ผลงานสร้างสรรค์ที่ได้จึงสะท้อนการบูรณาการระหว่าง “ความเชื่อ แสง วัสดุ” อย่างมีเอกภาพ เกิดคุณค่าทั้งเชิงสุนทรียะและเชิงวัฒนธรรม อันแสดงให้เห็นศักยภาพของภูมิปัญญาผ้าทอไทลื้อในการต่อยอดสู่แนวทางการออกแบบหัตถศิลป์ร่วมสมัยที่ยังคงรักษารากทางวัฒนธรรมไว้ได้อย่างงดงามและร่วมสมัยซึ่งผลงานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อยอดจาก คุชฎินิพนธ์เรื่อง “ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่ศิลปะร่วมสมัย” และการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการทอวิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประเภททุนพัฒนานักวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2565 จึงขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาคุชฎินิพนธ์ในครั้งนี้ได้สำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้วยดี

คำสำคัญ: ผ้าทอไทลื้อ ตุ๊กตาวัด หัตถศิลป์ร่วมสมัย

ABSTRACT

This research aims: 1. to study the cultural context of Tai Lue woven textiles, focusing on their history, identity, and motifs in the Upper Northern region of Thailand; and 2. to create contemporary craft artworks that express Buddhist faith through the synthesis of cultural knowledge derived from Tai Lue weaving traditions. The study was conducted in Chiang Mai, Nan, and Phayao Provinces. This research employed a creative art-based methodology consisting of two key phases. The first phase involved studying Tai Lue culture through relevant documents, concepts, theories, previous research, and artistic works. The second phase focused on creative production—analyzing and synthesizing data to formulate concepts and techniques for developing Contemporary Craft Art using Mixed Media Art approaches. The research outcomes are presented in both descriptive form and creative artworks. The results revealed that: 1. Tai Lue woven textiles represent valuable cultural heritage, serving as a “symbol of time” that connects stories from the past to the present through the meticulous craftsmanship and spiritual devotion of Tai Lue women. Each textile design reflects the community’s way of life, beliefs, and identity. The textiles can be categorized into two types—those used in daily life and those used in rituals. The major motifs are classified into four groups: geometric patterns, animal motifs, floral and botanical designs, and belief-related motifs. Among these, the Naga motif stands out as a symbol of power, protection, and fertility. 2. The knowledge gained from the study was synthesized as inspiration for creating a Contemporary Craft Lantern that reflects the Tai Lue belief in “weaving Tung (sacred lanterns) as offerings to temples,” symbolizing devotion to Buddhism. The creative process integrates natural materials with contemporary technology, using cotton yarns and characteristic Tai Lue colors in combination with metal structures and laser-cut techniques to achieve a three-dimensional illuminated aesthetic. The two-dimensional Naga motif from traditional textiles was reinterpreted into layered geometric forms, symbolizing the transcendence of faith from the material to the spiritual realm. The resulting artwork demonstrates a harmonious integration of belief, light, and material, embodying both aesthetic and cultural values. It highlights the potential of Tai Lue weaving wisdom to inspire contemporary craft design that remains deeply rooted in its cultural origins while embracing modernity. This creation is part of the continuation of the doctoral dissertation titled “Tai Lue Woven Textiles: Conveying Faith through Contemporary Art.” The research was supported by the National Research Council of Thailand (NRCT) under the Graduate Researcher Development Grant, fiscal year 2022. The author gratefully acknowledges the NRCT for funding this study to its successful completion.

Keywords: Tai Lue woven textiles, Tung, contemporary craft art.

บทนำ

ผ้าทอเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สังคม และศาสนา องค์ความรู้ด้านการทอผ้าเกิดจากการสั่งสมและถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิตของผู้คนมายาวนาน ตั้งแต่การสาธิต การฝึกฝนในครอบครัว ไปจนถึงการพัฒนาเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปหัตถกรรมของแต่ละชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยภาคเหนือ การทอผ้าไม่เพียงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำรงชีพ แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความงาม คุณค่าทางจิตวิญญาณ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (บานจิต สานรอดคำ, 2559; รมิตา รอดสุข, 2553) ผ้าทอจึงเป็น “สื่อแห่งความเชื่อ” ที่บอกเล่าเรื่องราวของผู้หญิง ชุมชน และความศรัทธาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นหนึ่งในกลุ่มชนที่มีรากวัฒนธรรมการทอผ้าอันเก่าแก่ มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในเขตสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ก่อนอพยพเข้าสู่ดินแดนล้านนาในช่วงต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ น่าน และพะเยา การตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อได้นำมาซึ่งการถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญา รวมถึงศิลปะการทอผ้าที่สะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของตน ทั้งด้านรูปแบบ ลวดลาย สีสันทน และการใช้งาน ผ้าทอของไทลื้อมีบทบาทในทุก

มิติของชีวิต ตั้งแต่การแต่งกาย เครื่องใช้ในครัวเรือน ไปจนถึงพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2551; มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551)

โดยเฉพาะในมิติทางศาสนา ผ้าทอไทลื้อทำหน้าที่เป็น “สื่อศรัทธา” ที่แสดงถึงพลังความเชื่อในพระพุทธศาสนา ผ่านการทอผ้าถวายวัด เช่น ผ้าถุงบน ผ้าถุงสังฆะ ผ้าเช็ดน้อย และตุ่ง ซึ่งล้วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์แห่งการทำบุญและการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ตลอดจนความหวังในการบรรลุบุญกุศลในภพหน้า ความเชื่อดังกล่าวยังปรากฏในตำนานเรื่อง “แมกกาเผือก” หรือ “พระเจ้าห้าตน” ที่สืบทอดคติเรื่องความกตัญญูต่อบุพการีและการสร้างบุญผ่านการถวายตุ่ง ผ้าทอจึงมิได้เป็นเพียงวัตถุใช้สอย หากแต่เป็นภาษาทางศิลปะที่บันทึกจิตวิญญาณและคุณค่าความศรัทธาของผู้หญิงไทลื้อไว้อย่างลึกซึ้ง ผู้หญิงชาวไทลื้อมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดศิลปะการทอผ้า นับตั้งแต่วัยเยาว์จะได้รับการฝึกฝนจากแม่หรือยายให้เรียนรู้กระบวนการปลูกฝ้าย ปั่นด้าย และทอผ้าด้วยมือ การทอผ้าเป็นทั้งเครื่องวัดคุณค่าของ “แม่ศรีเรือน” และเป็นกิจกรรมแห่งการสั่งสมบุญในพุทธศาสนา ผ้าผืนงามจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเพียร ความประณีต และความศรัทธาที่สืบทอดผ่านสตรีรุ่นแล้วรุ่นเล่า ผ้าทอเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในวิถีชีวิตทั้งในพิธีแต่งงาน การบวชลูกแก้ว การถวายสังฆทาน และประเพณีทานสลากหรือदानตุ่ง ซึ่งล้วนแสดงถึงการหลอมรวมของความเชื่อทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน

อย่างไรก็ตาม กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน ได้ทำให้บทบาทของผ้าทอไทลื้อลดน้อยลงจากชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ การผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือนกลายเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย ลวดลายแบบดั้งเดิมหลายแบบถูกดัดแปลงให้ตอบสนองตลาดมากกว่าการสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรม ขณะที่การทอผ้าเพื่อถวายวัด ซึ่งเคยเป็นกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์ในวิถีชีวิตของผู้หญิงไทลื้อ ก็เริ่มเลือนหายไปพร้อมกับระบบคุณค่าเดิมที่ผูกพันกับพุทธศาสนา

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานที่นำองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อกลับมาเป็นแรงบันดาลใจ จึงเป็นแนวทางสำคัญในการธำรงและต่อยอดมรดกภูมิปัญญาให้คงอยู่ งานวิจัยเรื่อง “ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่งานหัตถศิลป์ร่วมสมัย” จึงมุ่งศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในภาคเหนือตอนบน ทั้งด้านประวัติ อัตลักษณ์ และคติความเชื่อ เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ “หัตถศิลป์ร่วมสมัย” ที่สะท้อนพลังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผลงานจะใช้เทคนิคศิลปะสื่อผสม (Mixed Media Art) ผสมผสานวัสดุท้องถิ่นกับเทคโนโลยีร่วมสมัย เพื่อถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ที่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิม

การวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญทั้งในด้านการอนุรักษ์และการสร้างสรรค์ โดยเปิดพื้นที่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้แสดงออกในบริบทศิลปะร่วมสมัยอย่างมีชีวิต ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น คือแนวทางการพัฒนาหัตถศิลป์ร่วมสมัยที่หลอมรวมความงามแห่ง “ผืนผ้า แสง ศรัทธา” เข้าด้วยกัน เพื่อสื่อสารคุณค่าทางจิตวิญญาณของชาวไทลื้อให้คงอยู่และร่วมสมัยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ความเป็นมา อัตลักษณ์และลวดลายผ้าทอไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
2. เพื่อสร้างสรรค์หัตถศิลป์ร่วมสมัย ที่สื่อถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อมาเป็นแรงบันดาลใจ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

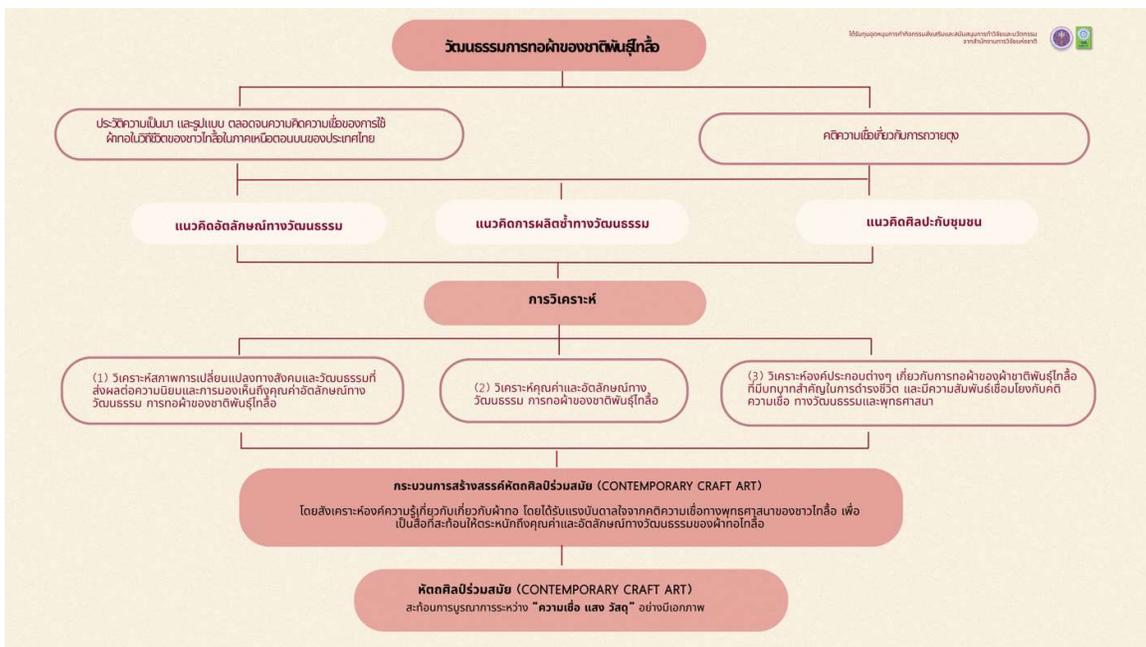
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) หมายถึงการแสดงออกถึง “ความเป็นเรา” ของบุคคลหรือชุมชน ผ่านความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดย Hall.S (1990) อธิบายว่าอัตลักษณ์มิใช่สิ่งตายตัว แต่เกิดจากการสร้างและเจรจาระหว่างอดีตกับปัจจุบันภายใต้บริบทสังคมและประวัติศาสตร์ ขณะที่ Collier และ Thomas (1988) เห็นว่าอัตลักษณ์มีหลายมิติ ทั้งระดับปัจเจกและชุมชน ซึ่งสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ในบริบทท้องถิ่น งานหัตถกรรม เช่น ผ้าทอ พิธีกรรมหรือการแต่งกาย เป็นสื่อสำคัญในการธำรงความทรงจำและอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม แนวคิด “พื้นที่ที่สาม” ของ Bhabha, H.K. (1994) ยังเสนอว่าอัตลักษณ์ใหม่เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ ดังนั้น การแปลงผ้าทอไทลื้อสู่หัตถศิลป์ร่วมสมัย จึงสะท้อนกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบัน และคงคุณค่าความศรัทธาในพระพุทธศาสนาไว้ในรูปแบบร่วมสมัย

2. แนวคิดศิลปะชุมชน

ศิลปะชุมชน (Community-based Art) เป็นกระบวนการศิลปะที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ผ่านการสร้างงานและแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกัน โดยศิลปะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสะท้อนอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน (Cholsiri, 2019) แนวทางนี้ช่วยลดช่องว่างระหว่างศิลปินกับชุมชน และสร้างความเป็นเจ้าของผลงานร่วมกัน (Participatory Art) (Amnuay-ngerntra, 2016) สำหรับงานวิจัย “ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาส่งงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย” แนวคิดนี้สนับสนุนให้การออกแบบหัตถศิลป์เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนไทลื้อ ทั้งในด้านความคิด วัสดุ และความเชื่อ เพื่อให้เกิดการสืบทอดอัตลักษณ์อย่างมีชีวิต

3. แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ของบูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1973) อธิบายว่าวัฒนธรรมถูกส่งต่อและผลิตซ้ำผ่านสถาบันสังคม ทำให้ค่านิยมบางอย่างถูกยอมรับเป็น “มาตรฐานวัฒนธรรม” แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) และฮาบิทัส (habitus) ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมไม่ได้คงอยู่เพียงด้วยความเชื่อ แต่ด้วยโครงสร้างอำนาจที่ทำให้การผลิตซ้ำเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ResearchGate, 2018) ในบริบทของผ้าทอไทลื้อ แนวคิดนี้ช่วยให้มองเห็นว่าลวดลาย สี และสัญลักษณ์ทางศรัทธาที่ปรากฏในงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย เป็นผลของการเลือกสรรและต่อรองระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับค่านิยมที่ถูกผลิตซ้ำ การสร้างสรรค์จึงเป็นพื้นที่ของการเจรจาและการให้ความหมายใหม่ต่ออัตลักษณ์ท้องถิ่นภายใต้กรอบศิลปะร่วมสมัย จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาได้ดังแผนภาพ ที่ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art-based creative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในด้านประวัติ ความเป็นมา อัตลักษณ์ ลวดลาย และคติความเชื่อที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตกับพระพุทธศาสนา และ 2. สังเคราะห์องค์ความรู้จากการศึกษาดังกล่าวมาสร้างสรรค์ “หัตถศิลป์ร่วมสมัย” ที่สื่อถึงพลังศรัทธาของผู้หญิงไทลื้อ โดยใช้เทคนิคศิลปะสื่อผสม (Mixed media art) เป็นแนวทางหลักในการถ่ายทอดการดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ ส่วนการศึกษา (Research process) และ ส่วนการสร้างสรรค์ (Creative process) โดยมีรายละเอียดดังนี้

วิธีการดำเนินงานส่วนที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

ศึกษาข้อมูลภาคเอกสาร (Documentary research) เพื่อทำความเข้าใจบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ทั้งด้านประวัติความเป็นมา พัฒนาการ ลวดลาย เทคนิคการทอ และบทบาทของผ้าทอในพิธีกรรมทางศาสนาและสังคม โดยใช้แหล่งข้อมูลจากหนังสือ เอกสารวิชาการ งานวิจัย และฐานข้อมูลหอสมุดของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อสร้างองค์ความรู้พื้นฐานที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทางศิลปะและวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

แนวคิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identity) เพื่ออธิบายความคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของผ้าทอไทลื้อในฐานะสื่อทางวัฒนธรรม

แนวคิดศิลปะชุมชน (Community-based art) เพื่อเชื่อมโยงบทบาทของชุมชนในการร่วมอนุรักษ์และตีความภูมิปัญญา

แนวคิดศิลปะสื่อผสมและศิลปะการจัดวางร่วมสมัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ศึกษาภาคสนาม (Field research) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในพื้นที่อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีการทอผ้าและรักษาพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอไทลื้ออย่างต่อเนื่อง

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง (Individual In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ช่างทอผ้า ผู้สูงอายุในชุมชน พระภิกษุ นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field observation) ในกระบวนการทอผ้า พิธีกรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าพระหรือการทอตุ๊ก เพื่อเก็บข้อมูลทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมที่สะท้อนคุณค่าทางศิลปะและศรัทธา

การเก็บข้อมูลภาคสนามใช้กรอบคิดเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic framework) เน้นการสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิดและการบันทึกคำอธิบายบริบทอย่างละเอียด เพื่อให้เข้าใจความหมายของพิธีกรรม ลวดลาย และการใช้ผ้าทอในฐานะระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการอ่านวัฒนธรรมในฐานะระบบความหมาย ที่ให้ความสำคัญกับการตีความจากมุมมองของสมาชิกในชุมชนเอง ข้อมูลที่ได้จึงมิได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงเชิงพรรณนา แต่เป็นคำอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับโลกทัศน์และศรัทธาของชาวไทลื้อ

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. พื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษาผ้าทอไทลื้อในเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีการทอผ้าไทลื้อสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องและมีเอกลักษณ์โดดเด่น ตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลได้จากการคัดเลือกเชิงจงใจ (Purposive sampling) ด้านลวดลายจำนวน 3 คน ด้านวัสดุและกรรมวิธีจำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

4.1 วิธีการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้วิธีการศึกษามีขั้นตอนสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ

การศึกษาส่วนที่ 1 ศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อ เป็นการศึกษาบริบททางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เพื่อทำความเข้าใจถึงรากฐานทางความเชื่อ ค่านิยม และบทบาทของผ้าทอในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ โดยมุ่งศึกษาทั้งด้านประวัติความเป็นมา เทคนิคการทอผ้า โครงสร้างลวดลาย องค์ประกอบทางศิลปะ และความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนคติความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคเอกสารและภาคสนามจะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผ้าทอไทลื้อ

การศึกษาส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เป็นกระบวนการแปลงองค์ความรู้จากการศึกษาส่วนที่ 1 มาสู่การสร้างสรรคผลงานศิลปะ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์สำคัญจากผ้าทอไทลื้อ เช่น ลวดลายพญานาค ลายเรขาคณิต และลายพรรณพฤกษา มาสังเคราะห์เป็นแนวคิดในการออกแบบผลงาน “ทัศนศิลป์ร่วมสมัย” (Contemporary craft art) ที่สื่อถึงพลังแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการใช้เทคนิคศิลปะสื่อผสม ผสมผสานวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ เส้นฝ้าย ผ้าใยธรรมชาติ ไม้ และเหล็ก เพื่อสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะศิลปะวัตถุ (Craft installation) ที่เชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมและนามธรรม

ผลงานที่สร้างสรรค์มุ่งสะท้อนความงามเชิงสัญลักษณ์ของผ้าทอไทลื้อในมิติใหม่ โดยยังคงคุณค่าดั้งเดิมทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็เปิดพื้นที่การตีความร่วมสมัยผ่านการออกแบบรูปทรง แสง และวัสดุ เพื่อให้เกิดการสื่อสารเชิงจิตวิญญาณแก่ผู้ชม และเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ - ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านศิลปะร่วมสมัยอย่างยั่งยืน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสังเกตการณ์ (Observation form) สำหรับบันทึกสภาพแวดล้อม กระบวนการทอผ้า และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview form) สำหรับเก็บข้อมูลจากช่างทอและผู้รู้ท้องถิ่น แบบบันทึกภาคสนาม (Field Record) ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลการสังเกต การถ่ายภาพ การจดรายละเอียด และการบันทึกเสียง เพื่อใช้วิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมและจัดการข้อมูล

รวบรวมข้อมูลทั้งจากภาคเอกสารและภาคสนามอย่างเป็นระบบ โดยตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูล แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบ แยกตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ บริบททางสังคมและศาสนา ลวดลายและสัญลักษณ์ทางศิลปะ และบทบาทของผู้หญิงไทลื้อในกระบวนการทอผ้า

ส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้อ่านวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อสังเคราะห์คุณค่าทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของผ้าทอไทลื้อ อันประกอบด้วย

1. วิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความนิยมและการมองเห็นถึงคุณค่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อ
2. วิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อ
3. วิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับการทอผ้าของผ้าชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิต และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความคติ ความเชื่อ ทางวัฒนธรรมและพุทธศาสนา

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของผ้าทอไทลื้อดังกล่าวนำมาสู่การจัดระเบียบ วิเคราะห์ ประมวลผลเนื้อหา (Content analysis) มาสู่การสังเคราะห์ (Synthesis) แนวคิดทางศิลปะจากองค์ความรู้ที่ได้ เพื่อใช้เป็นกรอบในการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย

ขั้นตอนที่ 7 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

นำผลการวิเคราะห์มาพัฒนาแนวความคิด (Concept development) สำหรับการสร้างสรรค์ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย โดยใช้เทคนิค ศิลปะสื่อผสม (Mixed media art) ผสมผสานวัสดุธรรมชาติกับเทคนิคสมัยใหม่ เช่น การตัดลวดลายด้วยเลเซอร์ การใช้โครงสร้างโลหะร่วมกับเส้นใยผ้า และการออกแบบแสง เพื่อสะท้อนคติความเชื่อเรื่องพญานาคและการถวายตุงในพุทธศาสนา ผลงานจะถูกนำเสนอในรูปแบบ ศิลปะจัดวาง (Installation art) ที่เน้นการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ของ “แสง ผืนผ้า และศรัทธา”

ขั้นตอนที่ 8 การสรุปผลและการเผยแพร่

สรุปผลการศึกษาจากกระบวนการวิจัยและการสร้างสรรค์ เพื่อเสนอแนวทางการใช้ศิลปะร่วมสมัยในการสืบทอดและเผยแพร่อัตลักษณ์ผ้าทอไทลื้อ พร้อมจัดแสดงผลงานในรูปแบบนิทรรศการศิลปะ ณ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะและสร้างความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อในบริบทสังคมร่วมสมัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ความเป็นมา อัตลักษณ์และลวดลายผ้าทอไทลื้อ ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

การศึกษาพบว่า ผ้าทอไทลื้อ เป็นมรดกภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวไทลื้อในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดน่าน พะเยา และเชียงใหม่ ผ้าทอไทลื้อทำหน้าที่ทั้งในฐานะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและเครื่องสักการะทางศาสนา โดยเฉพาะการทอตุ้มเพื่อถวายวัด ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญที่สตรีไทลื้อถือปฏิบัติสืบทอดกันมา อันสะท้อนคติความเชื่อเรื่องการสร้างบุญกุศลและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ จากการวิเคราะห์ลักษณะผ้าทอพบว่า สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1. ผ้าทอที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าซิ่น ผ้าห่ม และผ้าคลุมไหล่ ซึ่งแสดงถึงรสนิยมและภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และ

2. ผ้าทอที่ใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ผ้ามุง ผ้าสังฆะ และตุ่งไหล่อ ซึ่งสื่อความศรัทธาและการอุทิศบุญกุศล ส่วนของ ลวดลายผ้าทอไหล่อ

สามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มสำคัญ คือ ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายรูปสัตว์ ลวดลายดอกไม้พรรณพฤกษา และ ลวดลายคติความเชื่อ

โดยลวดลายทั้งหมดเป็นภาษาทางศิลปะที่สะท้อนแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และจักรวาล หนึ่งในลวดลายที่มีความสำคัญคือ “ลายนาค” (พญานาค) ซึ่งปรากฏอยู่บนผ้าทอที่ใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ สื่อถึงพลังแห่งความอุดมสมบูรณ์ การปกป้องรักษา และการเชื่อมโยงระหว่างโลกมนุษย์กับโลกแห่งธรรม ความศรัทธาในพุทธศาสนาของหญิงไหล่อจึงแทรกอยู่ในทุกกระบวนการทอ ตั้งแต่การคัดเส้นฝ้าย การย้อมสีธรรมชาติ ไปจนถึงการถักทอลวดลาย ซึ่งถือเป็นการสร้างบุญผ่านการทำงานด้วยความเพียรและสมาธิ

ในมิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ้าทอไหล่อทำหน้าที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนารายได้ของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ การทอผ้าและการทอตุ่งซึ่งเดิมเป็นกิจกรรมในครัวเรือน ได้กลายเป็นสินค้าหัตถกรรมเชิงวัฒนธรรมที่ตอบสนองทั้งตลาดนักท่องเที่ยวและตลาดของที่ระลึกระดับท้องถิ่น การรวมกลุ่มของช่างทอผ้า การพัฒนาลวดลายให้ร่วมสมัย และการเชื่อมโยงกับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ช่วยให้ชุมชนมีรายได้เสริม เกิดการจ้างงานสตรีและผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนกลับมาสืบทอดทักษะการทอผ้า ระบบคุณค่าเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก ควบคู่กับการธำรงอัตลักษณ์และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

2. เพื่อสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ร่วมสมัย ที่สื่อถึงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา วัฒนธรรมผ้าทอไหล่อมาเป็นแรงบันดาลใจ

ผลจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้ถูกนำมาพัฒนาเป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ผลงาน “โคม หัตถศิลป์ร่วมสมัย” (Contemporary craft art lantern) โดยใช้ลวดลายพญานาคจากผ้าทอไหล่อเป็นแรงบันดาลใจ ถ่ายทอดแนวคิดเรื่องความศรัทธา ความอุดมสมบูรณ์ และความเชื่อมโยงระหว่างแสงกับพลังแห่งจิตวิญญาณ

การสร้างสรรค์ใช้เทคนิค ศิลปะสื่อผสม (Mixed media art) ผสมผสานวัสดุธรรมชาติกับวัสดุร่วมสมัย เช่น เส้นฝ้าย โครงเหล็ก ผ้าใยธรรมชาติ และเทคนิคการตัดลวดลายด้วยเลเซอร์ เพื่อแปรลวดลายสองมิติของผืนผ้าให้กลายเป็นมิติสามมิติบนผิวของโคม แสงที่ลอดผ่านลวดลายพญานาคสื่อถึงความสว่างแห่งปัญญาและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ผลงานสร้างสรรค์นี้จึงมิใช่เพียงวัตถุเชิงตกแต่ง แต่เป็น สื่อเชิงสัญลักษณ์ทางศิลปะ ที่ถ่ายทอดพลังศรัทธาและความงามทางวัฒนธรรมของหญิงชาวไหล่อ ผ่านการตีความภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ร่วมสมัย เกิดเป็นหัตถศิลป์ที่ผสมผสานความงามเชิงวัตถุ (Material aesthetic) เข้ากับคุณค่าทางจิตวิญญาณ (Spiritual meaning) อย่างกลมกลืน

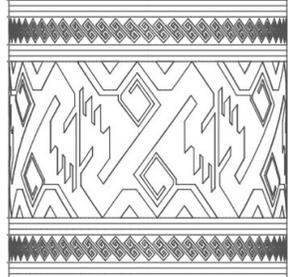
ผลการสร้างสรรค์จึงแสดงให้เห็นว่า ผ้าทอไหล่อสามารถเป็นแรงบันดาลใจในการต่อยอดสู่ศิลปะร่วมสมัยได้อย่างทรงคุณค่า ทั้งในด้านสุนทรีย์ การอนุรักษ์ภูมิปัญญา และการสื่อสารความศรัทธาทางศิลปะในบริบทสังคมปัจจุบัน

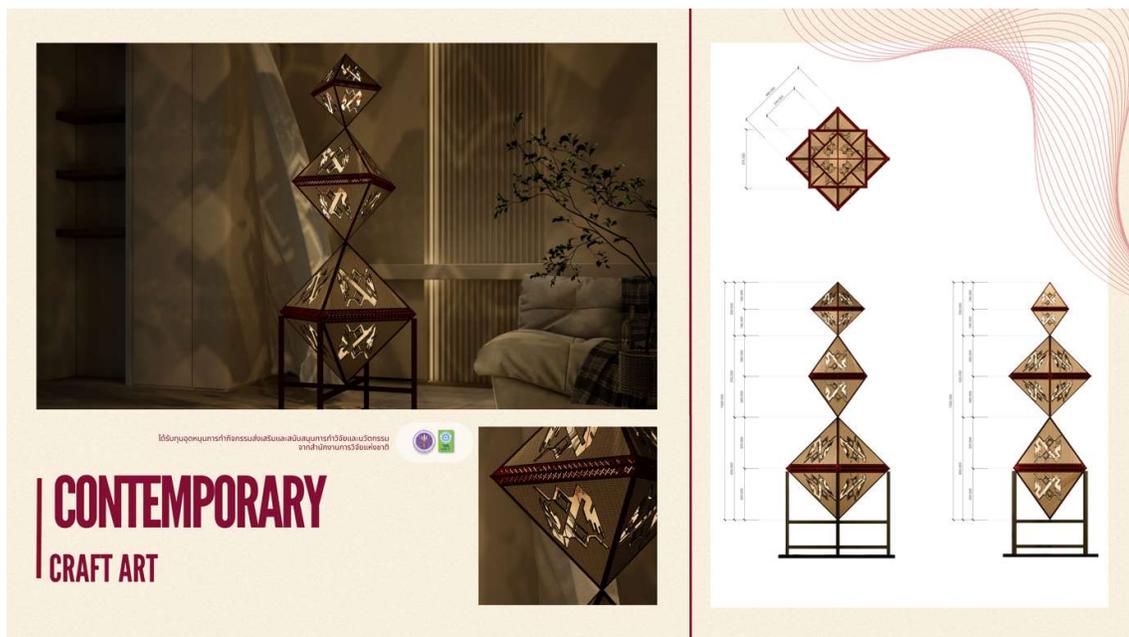
ภาพ 2 นิทรรศการ Thesis Art Exhibition ภายใต้ชื่อผลงาน “เส้นสาย ลาย ศรีธา” จัดแสดงระหว่างวันที่ 17 -24 พฤศจิกายน 2565 ณ หอศิลป์วัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ (ชั้น 2) ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ผู้การสร้างสรรค์ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย

อัตลักษณ์	การวิเคราะห์/ ตีความ	การสังเคราะห์ /การสื่อความหมาย	การสร้างสรรค
	คุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการทอผ้าของชาติพันธุ์ไทลื้อ	ความงามที่จับต้องได้ (tangible)	วัสดุและเทคนิค: โครงสร้างเหล็ก ผ้าใยธรรมชาติ เส้นฝ้ายย้อมธรรมชาติ ไม้ไผ่ และวัสดุ สื่อมผสม (Mixed Media Craft Installation)
		สื่อความหมายด้วยวัสดุที่จับต้องได้	
		<ul style="list-style-type: none"> - เส้นฝ้าย - ไม้ (ไม้สน, ไม้ไผ่) - สีอัตลักษณ์ (ดำ,แดง,ขาว) 	ใช้เทคนิคการตัดและประดับเส้นใยฝ้ายบนผืนผ้าทรงเรขาคณิตให้เกิดความโปร่งแสง เมื่อแสงลอดผ่าน เงาของลายพญานาคจะสะท้อนบนพื้นและผนัง สร้างบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์เชิงสัญลักษณ์ของการบูชา
			

อัตลักษณ์	การวิเคราะห์/ ตีความ	การสังเคราะห์ /การสื่อความหมาย	การสร้างสรรค
			
 	<p>วิเคราะห์ลวดลาย และการสื่อความหมายของผ้าทอไทลื้อ</p>	<p>ความงามที่จับต้องได้ (tangible)</p> <p>สื่อความหมายในรูปแบบของตุงโย</p> <p>เพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์ วิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไทลื้อ ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการจุดเริ่มต้นลวดลายพื้นฐานของผ้า ลายจุดเล็กๆ จุดไข่ปลา จุดทแยงกากบาท สีเหลือง คือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาไปสู่การเกิดลวดลายที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์</p> <p>ลวดลายในพิธีกรรม สื่อความหมายในรูปแบบของตุงโย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลายรูปสัตว์ 12 ราศี ได้แก่ นักขัตริย์ ปิมะเส็ง สื่อความหมายถึงความสัมพันธ์กับตัวผู้สร้างสรรค์ตัวงาน ตามความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของมนุษย์ - ลายนาค เพื่อสื่อความหมายถึงผู้สร้างความสมดุลแห่งระบบนิเวศและเกี่ยวโยงถึงการนับถือผีบรรพ 	
<p>รูปแบบ และประเพณีพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอไทลื้อ ด้านศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับการถวายตุงโยของหญิงชาวไทลื้อ</p>		<p>ความงามที่จับต้องไม่ได้ (intangible)</p> <ul style="list-style-type: none"> - คติความเชื่อ การทอตุงโยถวายวัด แทนการบวช ความศรัทธาในพุทธศาสนา 	<p>โครงสร้างผลงานออกแบบในรูปแบบทรงเรขาคณิตซ้อนกันสามชั้น เป็นปริซึมสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน สื่อถึง “ภพสาม” ได้แก่ โลกมนุษย์ โลกสวรรค์ และโลกแห่งธรรม แต่ละชั้นเชื่อมโยงกันด้วยเส้นแกนกลางที่แทนสายสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับศาสนา ลวดลายที่ประดับบนแต่ละชั้นได้รับ</p>

อัตลักษณ์	การวิเคราะห์/ ตีความ	การสังเคราะห์ /การสื่อความหมาย	การสร้างสรรค
			แรงบันดาลใจจากलयพญานาคในผ้า ทอไทลื้อ สื่อถึงพลังแห่งความศรัทธา และความอุดมสมบูรณ์
			

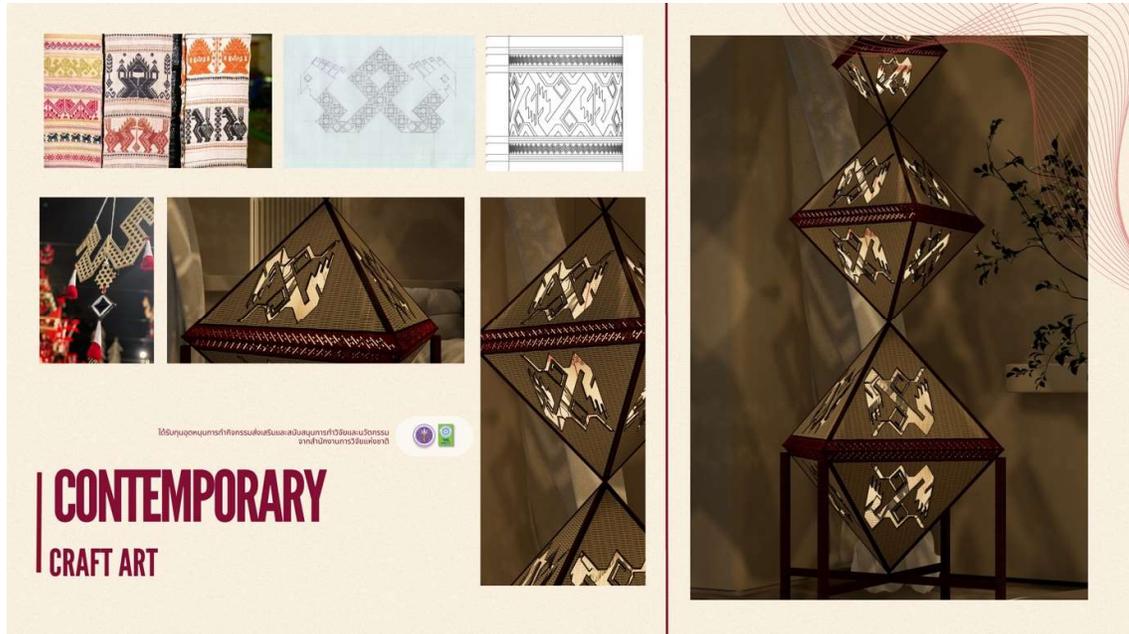

ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

CONTEMPORARY
CRAFT ART

Technical drawing showing the sculpture's structure and dimensions. The drawing includes a top view of the diamond-shaped base and two side views of the vertical structure, with various measurements indicated by lines and arrows.

ภาพ 3 ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย โดยได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายพญานาคจากผ้าทอไทลื้อ

ภาพ 4 ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย โดยได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายพญานาคจากผ้าทอไทลื้อ

ผลงาน: ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่งานหัตถศิลป์ร่วมสมัย

ขนาด: สูงประมาณ 150 cm โคมขนาดใหญ่ ชั้นที่ 1 : 46.5 x 46.5 cm โคมขนาดกลาง ชั้นที่ 2 : 37.5 x 37.5 cm และโคมขนาดเล็ก ชั้นที่ 3 : 24.5 x 24.5 cm

วัสดุและเทคนิค: โครงสร้างเหล็ก ผ้าใยธรรมชาติ เส้นฝ้ายย้อมธรรมชาติ ไม้ไผ่ และวัสดุสื่อผสม (Mixed Media Craft Installation)

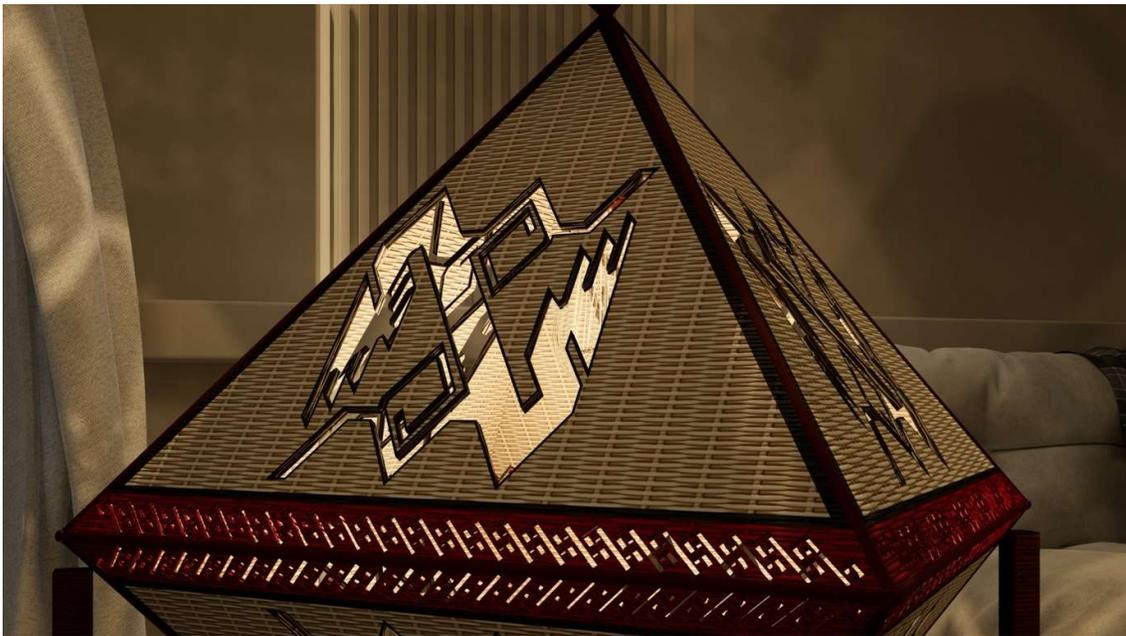
ผลงานชิ้นนี้เป็นการตีความวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อและคติความเชื่อเรื่อง “ตุง” ในพระพุทธศาสนา มาสู่รูปแบบหัตถศิลป์ร่วมสมัย โดยมีแรงบันดาลใจจากพิธีกรรมการทอดถวายวัดของหญิงไทลื้อ ซึ่งเชื่อว่าเป็นการสร้างบุญเพื่อการหลุดพ้นและการได้พบพระศรีอริย์ในภพหน้า ผู้วิจัยจึงนำแนวคิด “ศรัทธา แสง สายใย” มาใช้เป็นแก่นแนวคิดหลักของการสร้างสรรค์

โครงสร้างผลงานออกแบบในรูปทรงเรขาคณิตซ้อนกันสามชั้น เป็นปริซึมสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน สื่อถึง “ภพสาม” ได้แก่ โลกมนุษย์ โลกสวรรค์ และโลกแห่งธรรม แต่ละชั้นเชื่อมโยงกันด้วยเส้นแกนกลางที่แทนสายสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับศาสนา ลวดลายที่ประดับบนแต่ละชั้นได้รับแรงบันดาลใจจากลายพญานาคในผ้าทอไทลื้อ สื่อถึงพลังแห่งความศรัทธาและความอุดมสมบูรณ์ โดยใช้เทคนิคการตัดและประดับเส้นใยฝ้ายบนผืนผ้าทรงเรขาคณิตให้เกิดความโปร่งแสง เมื่อแสงลอดผ่าน เงาของลายพญานาคจะสะท้อนบนพื้นและผนัง สร้างบรรยากาศศักดิ์สิทธิ์เชิงสัญลักษณ์ของการบูชา

ฐานของผลงานใช้โครงเหล็กสีดำรองรับรูปทรง สื่อถึงความมั่นคงและการยึดโยงรากวัฒนธรรม ส่วนเส้นฝ้ายธรรมชาติที่พันชิงรอบโครงเปรียบดังสายใยแห่งศรัทธาของหญิงไทลื้อที่ทอดด้วยแรงใจและความเพียร วัสดุผ้าใยธรรมชาติและเส้นฝ้ายย้อมสีดำแดง ขาว ถูกเลือกเพื่อสะท้อนโทนสีดั้งเดิมของผ้าทอไทลื้อในสิบสองพันนา โดยสีแดงแทนพลังแห่งชีวิต สีน้ำตาลแทนผืนดินและความมั่นคง ส่วนสีครีมแทนความบริสุทธิ์และบุญกุศล

ในเชิงสุนทรียะ ผลงานนี้นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ แสง และเงา ให้กลายเป็นพื้นที่ศิลปะที่ผู้ชมสามารถสัมผัสถึงความสงบนุ่มนวลของแสงที่ลอดผ่านเส้นใยฝ้าย คล้ายการส่องประกายของบุญ เกิดประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณที่ผสมผสานทั้งรูปธรรมและนามธรรม การจัดองค์ประกอบแบบแนวตั้งยังสื่อถึงการยกจิตจากโลกียะสู่โลกุตระตามหลักพระพุทธศาสนา

ผลงาน ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่งานหัตถศิลป์ร่วมสมัย จึงเป็นการบูรณาการภูมิปัญญาการทอผ้าไทลื้อเข้ากับศิลปะสื่อผสม ถ่ายทอดความศรัทธาของหญิงไทลื้อผ่านภาษาแห่งวัสดุ แสง และรูปทรง เกิดเป็นหัตถศิลป์ร่วมสมัยที่คงคุณค่าทางวัฒนธรรมและขยายความหมายทางจิตวิญญาณในสังคมปัจจุบัน

ภาพ 5 ผลงานหัตถศิลป์ร่วมสมัย โดยได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายพญานาคจากผ้าทอไทลื้อ

สรุปผลและการอภิปราย

1. ผลการศึกษาบริบทวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ

จากการศึกษาพบว่า “ผ้าทอไทลื้อ” มิได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่ม แต่เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อ คติ และความศรัทธาอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะ “ตุ่ง” ที่สตรีไทลื้อทอถวายวัด เพื่อสร้างบุญและอุทิศส่วนกุศลให้แก่ตนเองและบรรพบุรุษ ความเชื่อว่าผู้หญิงไม่สามารถบวชเรียนได้ ทำให้การทอตุ่งกลายเป็นหนทางแห่งการปฏิบัติธรรมผ่านงานฝีมือ

ผลงานชิ้นนี้จึงนำแนวคิดดังกล่าวมาตีความในเชิงสัญลักษณ์ โดยใช้รูปทรงเรขาคณิตสามชั้นแทน “ภพสาม” และใช้ลวดลายพญานาคเป็นสัญลักษณ์แห่งความศรัทธาและพลังแห่งชีวิต ผสานกับลวดลายเรขาคณิตและพรรณพฤกษาที่สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การเลือกใช้วัสดุเส้นฝ้ายและผ้าใยธรรมชาติร่วมกับโครงเหล็ก สืบถึงความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา

ดั้งเดิมและแนวคิดร่วมสมัย ขณะที่การใช้แสงลอดผ่านลวดลายสร้างบรรยากาศสงบ ละเมียดละไม และเชื่อมโยงสู่ประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ

ในด้านองค์ประกอบศิลป์ ผลงานเน้นการจัดองค์ประกอบแนวตั้ง เพื่อสื่อถึงการยกจิตจากโลกทางวัตถุสู่โลกทางธรรม และการยกระดับคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ร่วมสมัย ผ่านการใช้ศิลปะจัดวาง (Installation art) เป็นสื่อกลางระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

ในเชิงกระบวนการศึกษา การเก็บข้อมูลบริบทวัฒนธรรมผ่านการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการบันทึกคำอธิบายอย่างละเอียด ทำให้สามารถมองเห็นผ้าทอไทลื้อในฐานะระบบสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงพิธีกรรม ความเชื่อ และบทบาทของผู้หญิงในชุมชนได้อย่างรอบด้าน มากกว่าการมองเพียงในฐานะวัตถุหัตถกรรม การวิเคราะห์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการตีความวัฒนธรรมที่เน้นการอ่านความหมายของวัตถุและพิธีกรรมในบริบททางสังคม ช่วยให้การสังเคราะห์ผลการวิจัยมีมิติทั้งด้านรูปธรรมของผืนผ้าและนามธรรมของศรัทธา ซึ่งต่อยอดสู่การสร้างสรรค์หัตถศิลป์ร่วมสมัยได้อย่างมีรากฐานทางวัฒนธรรมชัดเจน

2. ผลการสร้างสรรค์หัตถศิลป์ร่วมสมัย

ผลการสร้างสรรค์แสดงให้เห็นว่า ศิลปะสามารถเป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาและศรัทธาเข้าสู่บริบทใหม่ได้อย่างมีพลัง งานชิ้นนี้จึงไม่เพียงนำเสนอความงามเชิงสุนทรียะของผ้าทอไทลื้อเท่านั้น แต่ยังเป็นการสื่อสารเรื่องราวของผู้หญิงไทลื้อในมิติของ “ศรัทธา ความเพียร และความเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่ง” ผ่านวัสดุและแสงที่สื่อถึงความอบอุ่นและการปลดปล่อย

การแปรรูปแนวคิดจากลวดลายบนผืนผ้าให้กลายเป็นโครงสร้างสามมิติ เป็นการขยายขอบเขตของ “หัตถศิลป์พื้นบ้าน” สู่งานศิลปะร่วมสมัยที่สามารถสื่อสารในบริบทใหม่ของสังคมปัจจุบันได้ โดยยังคงคุณค่าทางวัฒนธรรมไว้ครบถ้วน ผลงานจึงสะท้อนแนวคิด “การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม” ที่ไม่ใช้การลอกเลียนแบบ แต่เป็นการตีความและสร้างคุณค่าใหม่ให้สอดคล้องกับยุคสมัย

ในเชิงองค์ความรู้ ผลการสร้างสรรค์ครั้งนี้ได้พัฒนา “แนวทางการออกแบบหัตถศิลป์ร่วมสมัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ ทั้งในด้านการออกแบบรูปทรง การใช้วัสดุธรรมชาติร่วมกับเทคนิคใหม่ และการสื่อสารคุณค่าทางจิตวิญญาณในรูปแบบศิลปะร่วมสมัย

นอกจากนี้ การจัดแสงและการจัดวางองค์ประกอบในพื้นที่ยังเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้ “มีส่วนร่วมทางอารมณ์” กับผลงาน เกิดการรับรู้ถึงความสงบ ความงาม และความศรัทธาผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งถือเป็นการยืนยันว่า ศิลปะร่วมสมัยสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการภาวนาได้อย่างงดงาม

ดังนั้น ผลงาน ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่งานหัตถศิลป์ร่วมสมัย จึงเป็นการสร้างสรรค์ที่หลอมรวมศาสตร์แห่งศิลปะ วัฒนธรรม และจิตวิญญาณให้เป็นหนึ่งเดียว ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงแนวทางใหม่ของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ่านการสร้างคุณค่าเชิงสุนทรียะในบริบทของโลกศิลปะร่วมสมัยอย่างมีเอกลักษณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงกระบวนการสร้างสรรค์

1.1 การสร้างสรรค์หัตถศิลป์ร่วมสมัยจากภูมิปัญญาท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับ การเข้าใจรากวัฒนธรรมและคติความเชื่อของชุมชนต้นแบบอย่างลึกซึ้ง ก่อนนำมาตีความ เพื่อให้ผลงานยังคงคุณค่าเชิงจิตวิญญาณและความหมายทางสังคม ไม่กลายเป็นเพียงการตกแต่งเชิงสุนทรียะ

1.2 การออกแบบผลงานที่เชื่อมโยงระหว่างวัสดุธรรมชาติกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรมีการทดลองวัสดุในหลายมิติ เช่น การใช้ไฟ แสง หรือเทคนิคเลเซอร์ตัดลวดลาย เพื่อเสริมความร่วมมือโดยไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ของภูมิปัญญา

1.3 ในกระบวนการสร้างสรรค์ ควรบูรณาการการทำงานร่วมกับช่างฝีมือหรือกลุ่มทอผ้าในชุมชน เพื่อสร้างความมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม และสืบทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ในลักษณะของ การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Learning by doing)

2. ข้อเสนอแนะเชิงการนำไปใช้ประโยชน์

2.1 ผลงานในลักษณะนี้สามารถพัฒนาเป็นต้นแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปะเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อในภาคเหนือตอนบน โดยเชื่อมโยงกระบวนการทอผ้าและการทอตุ๊กกับการออกแบบโคมไฟ หัตถศิลป์ตกแต่ง และของที่ระลึกเชิงวัฒนธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ระดับชุมชน

2.2 รูปแบบโครงสร้างเรขาคณิตสามชั้น การใช้ลวดลายจากผ้าทอเป็นองค์ประกอบหลัก และการออกแบบแสง สามารถต่อยอดเป็นชุดผลิตภัณฑ์หรือคอลเลกชันร่วมสมัยที่ใช้วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น เส้นฝ้ายและไม้ไผ่ ช่วยส่งเสริมแนวความคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ผสมผสานทั้งมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

2.3 หน่วยงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม เช่น มหาวิทยาลัย หอศิลป์ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถใช้ผลงานลักษณะนี้เป็นกรณีศึกษาในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติร่วมกับชุมชน เพื่อให้เยาวชน นักศึกษา และช่างฝีมือได้ร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ศิลปะจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างทั้งความภาคภูมิใจในรากวัฒนธรรมและโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ของพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัยในอนาคต

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดในเชิงลึกเกี่ยวกับ ระบบสัญลักษณ์และความหมายของลวดลายผ้าทอไทลื้อในมิติทางศาสนาและสตรีนิยม (Feminine faith and symbolism) เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของผู้หญิงไทลื้อในเชิงวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย

3.2 ควรขยายการศึกษาสู่ กระบวนการออกแบบเชิงยั่งยืน (Sustainable craft design) โดยเน้นการใช้วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น การย่อยสลายจากพืช และการลดการใช้พลังงาน เพื่อให้ศิลปะร่วมสมัยตอบสนองแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular economy)

3.3 การวิจัยในอนาคตสามารถพัฒนาเป็น คลังข้อมูลภาพเชิงดิจิทัล (Digital visual archive) ของลวดลายผ้าทอไทลื้อเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการออกแบบและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อยอดจาก ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “ผ้าทอไทลื้อสื่อศรัทธาสู่ศิลปะร่วมสมัย” และการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประเภททุนพัฒนานักวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2565 จึงขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาดุษฎีนิพนธ์ในครั้งนี้ได้สำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดำวยดี

เอกสารอ้างอิง

Amnuay-ngerntra, S. (2016). Community development through public art event in Ratchaburi, Thailand. ใน A. Jepson และ A. Clarke (บรรณาธิการ), *Managing and Developing Communities, Festivals and Events* (หน้า 90-102). ลอนดอน: Palgrave Macmillan.

Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London: Routledge.

Cholsiri, ด.วิสาข์. (2019). Participatory art in Thai society and its hidden power. *Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(6), 1-20.

Collier, M. J. และ Thomas, M. (1988). Cultural identity: An interpretive perspective. ใน Y. Kim และ W. Gudykunst (บรรณาธิการ), *Theories in intercultural communication* (หน้า 99-120). นิวบิวรีพาร์ก แคลิฟอร์เนีย: Sage.

Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. ใน J. Rutherford (บรรณาธิการ), *Identity: Community, culture, difference* (หน้า 222-237). ลอนดอน: Lawrence & Wishart.

ResearchGate. (2018). **Cultural reproduction theory by Pierre Bourdieu**. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2567, จาก https://www.researchgate.net/publication/327898225_Cultural_Reproduction_Theory

ทรงศักดิ์ ปรากฏ์วัฒนากุล. (2551). **มรดกวัฒนธรรมผ้าทอไทลื้อ**. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บานจิต สานรอกำ. (2559). โครงการศึกษามิติปัญญาการย้อมผ้าด้วยสีจากธรรมชาติของผู้หญิงไทลื้อ: บ้านดอนมูล ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. เชียงใหม่: ศูนย์เรียนรู้ชาติพันธุ์ไทในล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รมิดา รอดสุข. (2553). การทอผ้ารดลายแบบดั้งเดิมของไทยลื้อ:กรณีศึกษาลายผ้าหม่นดำกำว อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา (การค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชีพศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.